

Nella Poltto

UNIIKISTI LEVIÄÄ

Tutkimus eräiden härmäläisnuorten murreasenteista ja
-tietoisuudesta

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Nella Poltto: Uniikisti leviää. Tutkimus eräiden härmäläisnuorten murreasenteista ja -tietoisuudesta.
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kielen opintosuunta
toukokuu 2023

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan Kauhavan Alahärmässä sijaitsevan Härmän lukion abiturienttien asenteita asuinalueellaan puhuttavaa murretta kohtaan sekä tietoisuutta siihen kuuluvista piirteistä. Lisäksi tarkastelussa on härmäläisnuorten puhekieli ja se, tunnistavatko he itse puhekielessään esiintyviä murrepiirteitä ja millaista kieltä he käyttävät murteensa kuvailuun. Härmän alueella puhuttavaan Etelä-Pohjanmaan murteeseen kuuluu monia ominaispiirteitä, joita ei tavata muissa suomen murteissa. Etelä-Pohjanmaata käytetään usein esimerkkinä vahvasta alueellisesta identiteetistä ja Härmää ja härmäläisyyttä Suomen ja suomalaisuuden synonyymeina. Mielenkiintoista onkin tutkia, näkyykö myös nykypäivän härmäläisnuorissa näitä asenteita ja ajatuksia.

Tutkimuksen aineisto koostuu sähköisellä kyselylomakkeella kerätyistä vastauksista ja keskustelutallenteesta. Tutkimukseen osallistui viisi Härmän lukion täysi-ikäistä opiskelijaa, jotka ensin vastasivat kyselyyn ja sen jälkeen osallistuivat ryhmäkeskustelun nauhoitukseen. Kyselyn yhteydessä informanteista kolme ilmoitti olevansa miehiä ja kaksi naisia. Kaikki informantit ilmoittivat asuneensa Härmän alueella aina tai suurimman osan elämästään. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja anonyymia.

Tutkimuksen teoreettisena taustana toimii pääasiallisesti kansandialektologia. Kansandialektologia on eilingvistien eli niin kutsuttujen maallikoiden kieliasenteita ja -tietoisuutta tutkivan kansanlingvistiikan haara. Kansandialektologia keskittyy maallikoiden murreasenteiden ja -tietoisuuden tutkimiseen. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään sociolingvististä variaationtutkimusta keskusteluaineiston analyysissä. Kielen variaatiota tutkiva sociolingvististä variaationtutkimusta hyödynnetäänkin usein kieliasennetutkimuksessa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että härmäläisnuorten tiedot murteensa piirteistä ja asenteet murrettaan kohtaan ovat varsin hyviä. Murretta kuvattiin lähes yksimielisesti positiivisin tai neutraalein tavoin. Kyselyvastauksissa oli mainittuna monia murteeseen kuuluvia piirteitä ja esimerkiksi ruotsin kielen vaikutus murteeseen. Murteen pääasiallisiksi puhujiksi nimettiin vanhemmat sukupolvet ja ihmiset, joilla on härmäläiset sukujuuret pitkältä ajalta. Nuoret kokivat, että eivät itse käytä murretta juurikaan, lukuun ottamatta satunnaista murreasanojen käyttöä. Keskustelutallenteesta kuitenkin ilmeni, että nuorten puhekielessä esiintyy runsaasti erityyppisiä murrevariantteja. Härmän murteen vaikutus nuorten puhekielessä on selkeästi huomattavissa, mutta puhujakohtaiset erot ovat kuitenkin suuria niin murrevarianttien esiintyvyydessä kuin niiden laadussa. Tutkimus on tapauskohtainen ja laajempia yleistyksiä härmäläisnuorten puhekielestä ei näin suppean aineiston valossa voi tehdä. Tutkimus toimii kuitenkin hyvänä lähtökohtana samantyyppisille jatkotutkimuksille.

Avainsanat: kansanlingvistiikka, kansandialektologia, Etelä-Pohjanmaan murre, murreasenteet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Teoreettinen tausta	3
2.1 Kansandialektologia.....	3
2.2 Sosiolingvistinen variaationtutkimus.....	4
2.3 Suomen murteista.....	5
2.4 Etelä-Pohjanmaan murre.....	6
3 Tutkimusaineisto	9
3.1 Informantit	9
3.2 Kysely	10
3.3 Keskustelu.....	11
4 Aineiston analyysi ja tulokset	13
4.1 Mielikuvat murteesta	13
4.2 Murreasenteet.....	15
4.3 Murteen tuntemus	16
4.4 Nuorten puhekieli.....	19
4.5 Tulosten vertailua.....	24
5 Lopuksi	28
Lähteet	30
Liite	32

1 Johdanto

Kandidaatintutkielmassani kartoitan Härmän lukion abiturienttien tietämystä alueensa murteesta sekä asennoitumista sitä ja oman puhekielensä murteellisuutta kohtaan. Pyrin tutkimaan sitä, kuinka hyvin nuoret härmäläiset aikuiset tietävät asuinalueellaan puhuttavaan murteeseen kuuluvia piirteitä sekä sitä, missä määrin he ajattelevat murteen olevan osa omaa puhekieltään.

Tutkimusaineistoni koostuu kahdesta osasta: kyselytutkimuksesta ja ryhmäkeskustelun tallenteesta. Tutkielmani informanteina toimi viisi Härmän lukion täysi-ikäistä opiskelijaa. Tämä viiden opiskelijan joukko vastasi ensin heidän murretietoisuuttaan ja -asenteitaan kartoittavaan sähköiseen kyselyyn ja sen jälkeen osallistui vapaamuotoiseen, nuorten keskinäiseen ryhmäkeskusteluun, joka tallennettiin. Yhdistämällä nuorten murreasenteita ja -tietoisuutta kartoittavan kyselyn ja heidän todellisen puhekielensä taltioinnin pyrin päästä tarkastelemaan sitä, missä määrin nuorten omat käsitykset vastaavat todellisuutta heidän puhekielensä murteellisuudesta.

Tutkimusaiheeni valikoitumisen taustalla on vahva henkilökohtainen kiinnostus, sillä omat sukujuureni ovat Etelä-Pohjanmaalla Härmässä ja koen Etelä-Pohjanmaan murteen eniten ”omaksi” murteekseni ja sen piirteet itselleni tutuimmiksi. Toinen syy sille, miksi halusin kerätä aineistoni Etelä-Pohjanmaan murrealueelta juuri Härmästä, liittyy Härmän ja härmäläisten asemaan Etelä-Pohjanmaan murteen edustajina ihmisten mielissä eri puolilla Suomea. ”Härmän murteen” eli kielitieteellisemmin Härmän alueella puhuttavan Etelä-Pohjanmaan murteen kuuleminen varmasti luokin monille mielikuvia Härmästä häjyineen. Kokemuksesta myös tiedän, että monilla härmäläisillä nuorilla on vahva murretausta, mikä on eduksi tutkielmani aineistolle ja siitä tehdyille analyysille. Suomen ja suomalaisuuden synonyymeinäkin käytettyihin Härmään ja härmäläisyyteen yhdistetään usein monia yleisesti suomalaisuuteen liittyviä ominaisuuksia, ja onkin mieleniintoista tarkastella, näkyykö näitä ominaisuuksia myös nykypäivän härmäläisnuorten asenteissa ja ajatuksissa. Aiempi suomen murteiden tutkimus on tuonut esiin muun muassa sen, että tyypillisesti Etelä-Pohjanmaan murteeseen liitetään yleissuomalaisina hyveinä pidettyjä ominaisuuksia, kuten työteliäisyys, täsmällisyys ja perinteikkyyys (Mantila 2004: 330–331). Kuten murteisiin yleensäkin, myös Etelä-Pohjanmaan murteeseen liittyy monia stereotyyppisiä mielikuvia. Kuten esimerkiksi Johanna Vaattovaara esittää (2016: 71), Etelä-Pohjanmaan murre on monille maallikoille ”jussipaitoja ja pohojalaasta leviätä murretta”. Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin (2002: 104) havaintojen mukaan maallikoiden mielissä eteläpohjalaisia ihmisryhmänä edustavat esimerkiksi ”puukkojunkkarit”. Eteläpohjalaisiin ja Etelä-Pohjanmaan murteeseen siis yhdistyy maallikoiden mielissä monia erityisesti härmäläisiin ja Härmään liittyviä asioita: häjyjä, jussipaitoja ja puukkojunkkareita.

Tutkielmani tutkimusote on kansandialektologinen. Kansandialektologia tutkii ei-kielitieteilijöiden, niin sanottujen maallikoiden, murteisiin liittyviä käsityksiä, havaintoja ja tietoisuutta. Suomessa kielellisten asenteiden tutkimuksen juuret ovat 1970-luvun sosiolingvistisissä hankkeissa, mutta systemaattisemmin suomalaisten murreasenteita on alettu tutkia vasta 2000-luvulla (Mielikäinen & Palander 2002: 86). Poimiessani, luokitellessani ja analysoidessani nuorten puheessa ryhmäkeskustelun aikana esiintyneitä murrepiirteitä hyödynnän tutkielmassani myös sosiolingvistisen variaation tutkimuksen metodeja. Sosiolingvistinen variaation tutkimus tarkastelee esimerkiksi kielessä esiintyviä äänne- ja muotovariantteja sekä sanaston ja syntaktisen tason variaatiota. Käsittelem tutkimukseni teoreettista taustaa tarkemmin luvussa 2. Luvussa 3 esittelen tutkimusaineistoni ja informanttit. Luvussa 4 analysoin aineistoani ja esittelen tuloksia ja luvussa 5 kokoan yhteen tutkimukseni kulkua ja tuloksia sekä tekemiäni päätelmiä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten Härmäläiset nuoret suhtautuvat alueensa murteeseen ja millaisia piirteitä he siihen liittävät?
2. Missä määrin härmäläisnuoret tunnistavat Härmän alueen murteeseen kuuluvia piirteitä omasta puhekielestään?

2 Teoreettinen tausta

Tutkielmassani hyödynnän kahden eri kielitieteellisen tutkimusperinteen teoriaa ja metodeja. Luvussa 2.1 esittelen maallikoiden murreasenteita ja -tietoisuutta tutkivan kansandialektologian ja luvussa 2.2 kielen vaihtelua tutkivan sosiolingvistisen variaation tutkimuksen taustaa. Tutkielmassani tärkeässä roolissa on suomen murteista tehty aikaisempi tutkimus, jota käyn läpi luvussa 2.3. Luvussa 2.4 esittelen tarkemmin juuri Etelä-Pohjanmaan murteeseen ja Härmän alueella puhuttavaan murteeseen kuuluvia piirteitä.

2.1 Kansandialektologia

Nuorten härmäläisten aikuisten murreasenteita ja -tietoisuutta tarkastelevan tutkielmani taustalla pääasiallisena kielentutkimuksen suuntauksena on kansandialektologia. Kansandialektologia on maallikoiden eli tavallisten kielenkäyttäjien murreasenteiden, -käsitusten ja -tietoisuuden tutkimusta. Kansandialektologia pohjautuu yleisemmin maallikoiden kielikäsitteitä ja -asenteita tutkivaan kansanlingvistiikkaan. Kansanlingvistiikka puolestaan pohjautuu dialektologiaan ja sosiolingvistiikkaan. Toisin kuin sosiolingvistiikka ja dialektologia, kansanlingvistiikka keskittyy nimenomaan maallikoiden kielitietoisuuteen ja havaintoihin kielen variaatiosta. (Mielikäinen & Palander 2002: 90.) Kansanlingvistiikka alkoi varsinaisesti kehittyä 1980-luvulla Yhdysvalloissa sosiolingvistiikan uudeksi suuntaukseksi, mutta maallikoiden havaintoja aluemurteista on tutkittu jo 1930–1940-luvuilla Hollannissa ja 1950-luvulla Japanissa. Kansanlingvistiikan uranuurtajana pidetään yhdysvaltalaista Dennis R. Prestonia, joka 1980-luvulla teki ensimmäisiä ihmisten murrekäsitteitä koskevia tutkimuksia. (Mielikäinen & Palander 2014: 15.)

Suomessa kieliasennetutkimuksen juuret ovat 1970-luvulla tehdyissä sosiolingvistisissä hankkeissa (Mielikäinen & Palander 2002: 86). Varsinainen kansanlingvistinen tutkimus alkoi Suomessa 1990-luvun lopulla Joensuun ja Jyväskylän yliopistojen murreasenne- ja -tietoisuustutkimuksilla (Mielikäinen & Palander 2002; Mielikäinen & Palander 2014: 17). Ensimmäinen suomen kieltä käsittelevä kansandialektinen artikkeli on vuonna 2002 julkaistu Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin *Suomalaisten murreasenteista*. Ensimmäiset suomen kielen kansandialektologiset opinnäytetyöt ovat 2000-luvun alusta ja ensimmäinen väitöskirja Johanna Vaattovaaran *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena* vuodelta 2009.

Kansanlingvistisessä tutkimuksessa perinteisesti hyödynnettyjä aineistonkeruumenetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset haastattelut ja kyselyt sekä kuuntelutestit (Mielikäinen & Palander 2002:

91). Tässä tutkielmassa hyödynnän kyselytutkimusta, ja informanttien ryhmäkeskustelu on tarkoituksensa puolesta verrattavissa kutakuinkin strukturoimattomaan ryhmähaastatteluun. Suomalaisissa opinnäytetöissä on perinteisesti hyödynnetty omasanaisia vastauksia odottavia avokysymyksiä (Mielikäinen & Palander 2014: 20), joita hyödynnän myös omassa tutkielmassani.

2.2 Sosiolingvistinen variaationtutkimus

Sosiolingvistinen variaationtutkimus on esimerkiksi kielellisen variaation esiintymisehtojen, variaation funktioiden ja niiden muutoksen tutkimusta yhteiskunnallisessa kontekstissa (Nuolijärvi & Lappalainen 2020: 865). Yksi variaationtutkimuksen keskeisistä päämääristä on myös puheessa esiintyvän variaation selittäminen (Mustanoja 2011: 64). Omassa tutkielmassani keskityn muotovarianttien ja sanaston tason variaation tarkasteluun ja mietin myös mahdollisia taustasyitä murrepiirteiden esiintyvyydelle. Perinteisesti kielessä esiintyvät variantit on jaettu variaationtutkimuksessa kolmeen eri päätyyppiin: murteeseen, yleiskieleen ja yleispuhekieleen (Mustanoja 2011: 63). Näitä termejä hyödynnän myös oman aineistoni analyysissa. Sosiolingvistinen variaationtutkimus on kansanlingvistiikan ohella yksi kielentutkimuksen suuntaus, jota usein hyödynnetään juuri asenteiden ja kielen suhteen tutkimisessa. William Labov osoitti 1960-luvulla sen, että kielen muutosta voidaan selittää myös asenteiden avulla (Mielikäinen & Palander 2014: 14). Variaationtutkimuksen ja kieliasteiden yhteyden osoittaa esimerkiksi Johanna Vaattovaara (2009) pellolaisnuorten aluetietoisuutta ja kielellistä identiteettiä selvittävässä väitöskirjatutkimuksessaan. Vaattovaara (2009: 217–227) osoittaa muun muassa sen, että variantteihin kohdistuvat asenteet ovat vaihtelevia sekä voimakkuudeltaan että laadultaan.

Sosiolingvistisen variaationtutkimuksen taustalla on yleisemmin kielen vaihtelua ja yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden välistä suhdetta tutkiva sosiolingvistiikka. Sosiolingvistisen variaationtutkimuksen juuret ovat 1960-luvulla William Labovin tutkimuksissa – Suomessa sosiolingvistinen tutkimus yleistyi 1970-luvun alusta lähtien (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12). Suomalaisessa kielitieteellisessä tutkimuksessa sosiolingvistiikka ja sosiolingvistinen variaationtutkimus ovat pitkälti olleet toistensa synonyymeja, ja suhteessa perinteiseen murteentutkimukseen sosiolingvistinen variaationtutkimus ei niinkään tullut kilpailevaksi suuntaukseksi, vaan uutena näkökulmana samaan aiheeseen (Mustanoja 2011: 55). Ennen sosiolingvistiikan rantautumista Suomeen tehtiin suomen kielen parissa paljon dialektologista tutkimusta, jonka tavoitteena oli kuvata suomen kielen historiallista kehitystä paikallismurteiden ja niiden välisten suhteiden avulla sekä säilyttää tuleville sukupolville tietoa paikallismurteista (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12).

Sosiolingvistiksessä variaationtutkimuksessa on hyödynnetty paljon esimerkiksi erityyppisiä haastattelumateriaaleja, joiden avulla pyritään keräämään tietoa erilaisten äänne- ja muotovarianttien esiintyvyydestä sekä sanaston ja syntaktisella tasolla tapahtuvasta variaatiosta (Nuolijärvi & Lappalainen 2020: 871–872). Tutkielmassani haastattelun kaltaisena puhutun kielen aineistona toimii nuorten välisestä keskustelusta taltioimani nauhoite.

2.3 Suomen murteista

Murre-sanon historia juontaa juurensa ajatukseen siitä, että murre on sellaista kielenkäyttöä, joka eroaa jollakin tavalla omasta kielenkäytöstä. Sana *murre* johtuu sanasta *murtaa*, jota on alkujaan käytetty kuvaamaan aineellisten kappaleiden murtamista, mutta jonka merkitys laajeni kuvaamaan myös tietynlaista kielenkäytön tapaa. (Rapola 1990: 8.) Suomessa murteella tarkoitetaan yleensä tietyn maantieteellisen alueen puhekieltä, mutta periaatteessa murretta on kaikki normitetusta yleiskielestä poikkeava puhuttu kieli (Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 5). Murteentutkimuksella on Suomessa pitkät juuret. Dialektologista tutkimusta, jonka tavoitteena on ollut erityisesti paikallismurteiden ja suomen kielen historiallisen kehityksen tutkiminen, on harjoitettu 1800-luvun lopulta 1900-luvun lopulle (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11).

Kielitieteessä suomen murteet jaetaan länsi- ja itämurteisiin. Jo vuonna 1733 Bartholdus Vhael jakoi suomen murteet kahteen pääryhmään, joita olivat *dialectus aboica* eli 'Turun murre' ja *dialectus savonica* eli 'savolaismurre' (Mielikäinen & Palander 2014: 47). Vhael ei esittänyt murteiden välistä rajaa, vaan hän perusti jaon ryhmien ominaispiirteisiin (Rapola 1990: 23). Murreryhmitys on muuttunut hieman murteiden muuttuessa ja aluemurteiden äännehistorioiden tarkennuttua, mutta pääjako länsi- ja itämurteisiin on ollut yleisesti käytössä Vhaelin ajoista aina nykypäivään asti (Mielikäinen & Palander 2014: 47). Nykyisen jaon mukaan suomen murteet jakautuvat kahdeksaan pääryhmään, joista länsimurteita ovat lounaismurteet, lounaiset välimurteet, eteläpohjalaiset murteet, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet sekä peräpohjalaiset murteet ja itämurteita savolaismurteet ja kaakkoismurteet. Lukuun ottamatta Etelä-Pohjanmaan murrealuetta päämurreryhmitistä erotetaan vielä alaryhmiä.

Kielitieteellisessä tutkimuksessa murteella viitataan neutraalisti tietynlaiseen kielen varieteettiin, mutta maallikoiden mielissä murteilla saattaa usein olla negatiivinen kaiku ja niihin liittyy vahvoja tunteita, stereotyyppioita ja arvotuksia. Ylipäänsä se, mitä murteiden ajatellaan olevan ja miten niiden ajatellaan ilmentyvän ei ole yksiselitteinen asia, ja kielitieteilijöiden ja maallikoiden käsitykset usein poikkeavat toisistaan. Esimerkiksi Vaattovaaran (2016: 71) mukaan sosiolingvistiikassa

suosiota on viime aikoina saanut ajatus siitä, että murteet ovat kuviteltuja – sosiaalisia merkityksiä, eivät fyysisiä sijainteja ja tarkkoja tieteellisiä faktoja. Kielitieteessä vallitsevien murrealueiden jako on toki tarkoin perusteltu, mutta alueet eivät ole yksiselitteisesti määriteltävissä ja absoluuttisesti rajoittavissa (Vaattovaara 2016: 72). Rapolan (1990: 8–9) mukaan murteita on pidetty pitkälti normitehtävästä yleiskielestä poikkeavana, huonompana kielimuotona, mutta kielitieteellisessä mielessä murteet ovat vain kielimuotoja, jotka poikkeavat suhteessa toisiin kielimuotoihin.

Asenteet – myös kielelliset asenteet – eivät ole synnynnäisiä, vaan opittuja: kun kasvamme tiettyssä kulttuurissa ja tiettyssä kieliyhteisössä, kasvamme myös yhteisössä vallitseviin asenteisiin (Mielikäinen & Palander 2002: 88). Vaattovaara (2016: 69) esittää kaksi mekanismia, joiden kautta murreasenteita syntyy: tietynlainen puhetyyli saa meidät yhdistämään puhujan tietylle maantieteelliselle alueelle ja kenties myös tiettyyn sosiokulttuuriseen ryhmään, ja arvotamme tiettyjä kielenilmiöitä suhteessa toisiinsa stereotyyppisten mielikuvien varassa. Stereotyyppiat, joilla kokonaisia kielenkäyttäjryhmiä päädytään leimaamaan syntyvät kieliyhteisön selvimmän tiedostamista piirteistä, jotka leimautuvat ja stigmatuuvat puhujayhteisön sosiaalisten arvojen mukaisesti (Mielikäinen & Palander 2002: 100). Monet suomalaisten murteisiin liittämistä asenteista ja stereotyyppioista ovat perua jo Topeliuksen Maamme kirjan heimokuvauksista 1800-luvulta ja sitäkin vanhemmista luonnehdinnoista (Mielikäinen & Palander 2002: 103; Vaattovaara 2016: 79). Esimerkiksi Mantila (2004: 324) kuitenkin esittää, että pelkät maakuntastereotyyppiat eivät yksin riitä selittämään puhekielen piirteiden leimautumista ja että puhujat voivat valita erilaisia kielenaineiksia käyttöönsä tilanteisesti. Myös Vaattovaara (2016: 85–88) huomioi, etteivät murteet ole käytössä puhtaita ja selväpiirteisiä ja myös murrepiirteisiin liitettyt sosiaaliset merkitykset voivat vaihdella ajasta ja tilanteesta toiseen.

2.4 Etelä-Pohjanmaan murre

Etelä-Pohjanmaan murre kuuluu suomen länsimurteisiin. Muihin suomen päämurrealueisiin verrattuna Etelä-Pohjanmaan murrealue on varsin yhtenäinen ja selvärajainen (Rapola 1990: 125). Etelä-Pohjanmaan murrealueen muodostavat kuta kuinkin Etelä-Pohjanmaan maakunnan suomenkieliset kunnat, rajaten pois ruotsinkielisen rannikkokaistan. Murrealuetta ympäröivät savolaismurteet ja hämäläismurteet, lounaassa Etelä-Pohjanmaan murrealue on yhteydessä myös lounaisiin välimurteisiin. (Lyytikäinen ym. 2013: 249.) Etelä-Pohjanmaan murrealueen yhtenäisyyttä korostaa myös jo mainitsemani seikka siitä, että se on päämurreryhmistä ainoa, josta ei eroteta alaryhmiä. Vaikka murteesta ei virallisesti eroteta alaryhmiä, joitakin alueellisia eroavaisuuksia kuitenkin esiintyy murrealueen sisällä. Mantilan ja Leiviskän mukaan (2017: 160–161) Etelä-Pohjanmaan murre on pääosin perua

pohjaiskantasuomesta – Varsinais-Suomen ja Satakunta-Hämeen rautakautisten asutuskeskusten murteista – mutta siinä esiintyy myös lounais- ja hämäläismurteista puuttuvia arkaismeja ja monia erikoiskehittyymiä, joita ei löydy muista suomen murteista. Wiikin (2006: 292) mukaan eteläpohjalaismurteen piirteisiin ja sisäisten murrerajojen syntyyn vaikuttaa alueen sijainti neljän kielimuodon – savon, pohjoishämeen, yläsatakunnan ja ruotsin – risteyksessä.

Yksi Etelä-Pohjanmaan murteeseen kuuluvista erikoisuuksista, jota ei löydy lainkaan muista suomen murteista, on inessiivin pääte *hna* ~ *snA* (esim. *jhona*, *jhona* ’jossa’), joka Etelä-Pohjanmaankin murteessa esiintyy vain pronominivartaloissa *jo-*, *mi-*, *ke-* ja *ku-* sekä possessiivisuffiksin edellä, mutta muissa tapauksissa esiintyy loppuheittoinen *s*-inessiivi (esim. *täs kyläs*) (Mantila & Leiviskä 2017: 162). Riippuen tekijästä erilaiset listaukset Etelä-Pohjanmaan murteen ominaispiirteistä vaihtelevat hieman sisällöltään ja pituudeltaan. Seuraava luettelo ei ole täysin kokonaisvaltainen lista kaikista piirteistä, jotka voidaan katsoa Etelä-Pohjanmaan murteelle ominaisiksi, mutta siinä on mainittuna keskeisimpiä ominaispiirteitä:

1. jälkitavujen vokaalien välisen *h*:n säilyminen (*mentihin*, *kauppiahia*)
2. yleiskielen *ts*:n vastineena vaihteluton *tt* (*ittekseni*, *seittemän*)
3. yleiskielen *d*:n vastineena *r* (*puira*, *erellä*)
4. konsonanttiyhtymissä *-lk-* ja *-rk-* on *k*:n heikon asteen edustajana seuraavan vokaalin pidentymä, jos tuo vokaali on *a*, *ä* tai *i* (*jalaat*, *araat*)
5. sanan alussa esiintyy kaksi konsonanttia (lähinnä lainasanoissa) (*flikat*, *klasi*)
6. abessiivin päätteenä toisinaan vain yksi *t* (*sanomata*)
7. sanan jälkitavun *i*-loppuisen diftongin assimiloituminen alkukomponentin kanssa (*sanoon*, *sel-laanen*)
8. verbivartalon *e*:n labiaalistuminen preesensin ja VA-partisiipin muodoissa (*tuloo*, *hakoovat*)
9. sananloppuisten vokaaliyhtymien *-eA*, *-eÄ* muuttuminen muotoon *-iA*, *-iÄ* ja vokaaliyhtymien *-oA*, *-öÄ* muuttuminen muotoon *-uA*, *-yÄ* (*leviä*, *maitua*)
10. murrealueen pohjoisosissa diftongit avartuvat (*siälä*, *tuata*)
11. *švaa*-vokaali eli välivokaali tiettyjen konsonanttiyhtymien välissä (*kolome*, *ilimoottanu*)
12. komparatiivimuodot *paree*, *suuree*, *rikkahee* yms.
13. MA-infinitiivin sijasta käytettävät muodot *hakohon*, *teköhön* yms.
14. monikon 1. ja 2. persoonan päätteet *-mmA* ja *-ttA* (*saamma*, *saitta*)
15. alkuaan *h*-loppuisten nominatiivien esiintyminen *s*-loppuisina (*hames*, *kärmes*)
16. *näiin*, *uiin*, *voiin* -tyyppiset imperfektimuodot

(Lyytikäinen ym. 2013: 249–250; Rapola 1990: 126–128; Laurosela 1913: XIV–XV.)

Tutkielmani aineiston informantit ovat Kauhavan Alahärmässä sijaitsevan Härmän lukion opiskelijoita. Nykyisin Alahärmä on osa Kauhavan kaupunkia, johon se liittyi kuntaliitoksen myötä vuonna 2009 yhdessä Ylihärmän ja Korttesjärven kanssa. Maantieteellisesti Alahärmä sijaitsee Etelä-Pohjanmaan murrealueen pohjoisosassa ja Alahärmän raja muodostaa osaltaan Etelä-Pohjanmaan murrealueen pohjoisrajaa. Murrealueen pohjoisosille tyypillisesti Alahärmän alueen murteessa *ie*, *uo* ja *yö* -diftongit avartuvat (Lyytikäinen ym. 2013: 250). Myös *švaa*-vokaalin tyyppi vaihtelee murrealueen etelä- ja pohjoisosien välillä: pohjoisosissa *švaa*-vokaali mukailee sanassa seuraavaa vokaalia, etelässä edeltävää (Laurosela 1913: XVI–XVII). Alahärmän alueen murteessa tyypillistä on myös kahden konsonantin esiintyminen joidenkin sanojen alussa (esim. *flikka*) ja sanan lopun *t*-äänteen mukautuminen jälkiliitteen *k*-äänteeseen (esim. *poijakki* 'pojatkin') (Lyytikäinen ym. 2013: 251).

3 Tutkimusaineisto

Tutkielmani aineisto koostuu kyselyvastauksista ja ryhmäkeskustelun litteroidusta tallenteesta. Samat informantit sekä vastasivat kyselyyn että osallistuivat keskusteluun. Aineisto on kerätty helmikuussa 2023. Luvussa 3.1 esittelen ensin informantit ja käyn lyhyesti läpi tutkimukseen liittyvää tutkimusetiikkaa. Sen jälkeen esittelen erikseen molemmat aineistot ja aineistonkeruumenetelmät, luvussa 3.2 kyselyn ja luvussa 3.3 keskustelun.

3.1 Informantit

Tutkielmani informantit ovat Kauhavan Alahärmässä sijaitsevan Härmän lukion abiturientteja. Härmän lukio on opiskelijamäärältään melko pieni, ja koska yksi osallistumiskriteeri oli täysi-ikäisyys, halukkaiksi informanteiksi ilmoittautui loppujen lopuksi viisi opiskelijaa, kaksi naista ja kolme miestä. Osallistujat ovat asuneet koko ikänsä Härmässä tai lähialueilla. Tutkimusluvan pyysin alustavasti sekä Härmän lukion rehtorilta että Kauhavan kaupungin sivistysjohtajalta. Pyysin myös erillisen suostumuksen kaikilta osallistujilta sekä kyselyn yhteydessä vastausten tutkimuskäyttöön että ryhmäkeskusteluun osallistumisesta ja sen taltioinnista ennen keskustelun aloittamista. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Yksi kyselytutkimukseen liittyvistä heikkouksista liittyy vastaajien vastausinnostukseen: tutkija ei voi olla varma siitä, kuinka huolellisesti kysymyksiin on vastattu kuten esimerkiksi Hirsjärvi ym. (2009: 195) huomauttavat. Siispä myös tästä syystä rajasin tutkimuksen osallistujat lukion täysi-ikäisiin opiskelijoihin – eli käytännössä abiturientteihin – sillä arvelin heidän vastaus- ja samalla myös osallistumisinnostuksensa kenties olevan nuorempia opiskelijoita parempaa.

Ihmisiin kohdistuvaan tutkimukseen liittyy aina monenlaisia eettisiä kysymyksiä. Tutkimukseen osallistuvilla on oikeus saada tietoa tutkimuksesta, sen tavoitteista ja menetelmistä sekä siihen mahdollisesti liittyvistä riskeistä. Osallistujalla on aina myös oikeus kieltäytyä osallistumasta tai keskeyttää osallistumisensa. Tutkijan on turvattava osallistujien oikeudet sekä pidettävä tutkimustiedot luottamuksellisina ja nimettöminä. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 115–116.) Tutkielmani aineistonkeruu tapahtui nimettömästi ja osallistumisen vapaaehtoisuutta korostettiin koko prosessin ajan. Tiedotin osallistujia tutkimukseen liittyvistä seikoista etukäteen ja aineistonkeruun yhteydessä annoin osallistujille myös kirjalliset tiedotteet tutkimuksen yksityiskohdista. Tiedottamisen jälkeen osallistujat allekirjoittivat suostumuslomakkeet. Koska osallistujat olivat täysi-ikäisiä, oli tutkimuslupa tarpeen pyytää vain heiltä itseltään.

Yksi merkittävä tutkimukseeni liittyvä eettinen kysymys koskee osallistujien anonymiteettia. Härmän lukio on opiskelijamäärältään pieni lukio, ja koska tutkimukseen osallistuminen edellytti täysi-ikäisyyttä, sopivien opiskelijoiden määrä rajautui melko pieneksi. Tämä johtaa siihen, että ainakin ryhmätasolla osallistujat voivat olla tunnistettavissa. Tutkimuksessani ei kuitenkaan käsitellä arkaluontoisia asioita, ja olen tarpeen mukaan häivyttänyt aineistosta sellaisia yksityiskohtaisia tietoja, jotka saattaisivat tehdä osallistujista tunnistettavampia. Näistä seikoista informoin osallistujia sekä kirjallisesti että suullisesti ennen tutkimusluvan varmistamista.

3.2 Kysely

Kysely toteutettiin sähköisellä lomakkeella Microsoft 365 Forms -alustan avulla. Linkin kyselyyn lähetin yhteyshenkilönäni toimineelle Härmän lukion opettajalle, joka jakoi sähköpostilinkin osallistujille. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa osallistujien asuinalueensa murteeseen liittämiä asenteita ja tietoisuutta siihen kuuluvista piirteistä sekä ajatuksia siitä, käyttävätkö he murretta itse.

Murreasenteita ja -tietoisuutta halusin kartoittaa avokysymysten avulla, jotka antavat vastajalle mahdollisuuden vastata omin sanoin ilman valmiiksi annettuja vaihtoehtoja. Avointen kysymysten etuna on se, että niiden avulla päästään tarkastelemaan vastaajien tietämystä, ajatuksia ja tunteita, mutta vastaavasti niiden heikkoudeksi voi ajatella esimerkiksi vastausten mahdollisen kirjavuuden ja aineiston käsittelyn haastavuuden. (Hirsjärvi ym. 2009: 195, 201.) Valitsin kyselyyni kuitenkin nimenomaan avokysymyksiä, koska tarkoituksenani oli saada vastaajilta omasanaisia, heidän todellista tietouttaan ja asenteitaan avaavia vastauksia. Avokysymysten käyttö oli järkevää myös siitä syystä, että tutkimukseeni osallistuvien informanttien määrä oli hyvin pieni, ja avokysymysten avulla saadaan suurempi määrä aineistoa pieneltäkin vastaajajoukolta.

Ennen varsinaisen kyselylomakkeen lähettämistä suoritin lomakkeelle pienimuotoisen pilotoinnin. Kyselylomakkeen pilotoinnin tarkoituksena on selvittää siinä mahdollisesti olevat epäselvyydet tai ongelmat sekä se, saadaanko kyselyn avulla toivotunlaista aineistoa. Kyselyn pilottiversioon vastaajilta kysytään myös heidän havaintojaan ja kokemuksiaan itse lomakkeesta. (Vanhatalo & Vehkalahti 2020: 225.) Lomakkeen pilottiversioon vastasi neljä 20–25-vuotiasta eteläpohjalaistaustaista nuorta. Pilotoinnin perusteella lisäsin kyselyn saateviestiin maininnan ohjepituudesta ja esimerkkien toivottavuudesta sekä toiseen avokysymykseen täsmennyksen sulkeisiin.

Lopullinen kyselylomake koostui kolmesta taustatietoa selvittävästä monivalintakysymyksestä ja neljästä varsinaisesta murretietoisuutta ja -asenteita selvittävästä avokysymyksestä. Lisäksi

lomakkeen lopussa oli kysymys, jolla varmistin suostumuksen vastausten tutkimuskäyttöön. Lopullisessa lomakkeessa olevat avokysymykset ovat seuraavat (ks. myös Liite 1):

1. Kuvaile Härmässä puhuttavaa murretta (esimerkiksi adjektiivein).
2. Ketkä (millaiset ihmiset) puhuvat Härmän murretta?
3. Mitä sanoja tai sanamuotoja kuuluu mielestäsi Härmän murteeseen?
4. Käytätkö itse Härmän murretta puhuessasi? (Voit arvioida sitä, kuinka paljon murrepiirteitä mielestäsi esiintyy omassa puhekielessäsi.)

Kaikki tutkimukseen osallistuneet informantit vastasivat kaikkiin kysymyksiin ja antoivat suostumuksen vastausten tutkimuskäyttöön. Esitietokysymyksiin kolme informanttia vastasi olevansa miehiä ja kaksi naisia. Kaikki informantit vastasivat asuvansa nykyisen Kauhavan alueella ja asuneensa siellä aina tai suurimman osan elämästään.

3.3 Keskustelu

Toinen osa tutkielmani aineistosta on ryhmäkeskustelun tallenne. Keskustelun kävin taltioimassa paikan päällä Härmän lukiolla. Keskustelutilanteessa olivat läsnä viisi osallistujaa sekä minä tutkijan roolissa huolehtimassa keskustelun taltioinnista. Ennen varsinaisen keskustelun ja taltioinnin aloittamista ohjeistin nuoria keskustelemaan vapaasti valitsemistaan aiheista. Koska nuoret tunsivat toisensa hyvin entuudestaan, he arvioivat saavansa aikaan vapaamuotoista keskustelua tilanteen epätavallisuudesta huolimatta. Annoin keskustelijoille kuitenkin myös kirjallisesti joitakin yleisluontoisia ehdotuksia keskustelun virikkeeksi siltä varalta, että heistä olisi keskustelun edetessä ruvennut vaikuttamaan siltä, ettei keskustelu tunnu etenevän. Itse en osallistunut keskusteluun laisinkaan, vaan vastuullani oli vain keskustelun taltiointi. Keskustelua tallennettiin noin 23 minuuttia, ja keskustelua syntyi esimerkiksi osallistujien tulevan viikonlopun suunnitelmista, kesätöistä ja jatko-opinnoista.

Miellän tutkielmassani hyödyntämäni ryhmäkeskustelun kutakuinkin strukturoimattomaksi ryhmähaastatteluksi, vaikei kyse varsinaisesta haastattelusta olekaan. Kurki ja Mustanoja (2020: 274) esittävätkin, että sosiolingvistiikassa haastatteluiksi voidaan mieltää kaikenlaiset aineiston keruutavat, joissa puheaineistoa tallennetaan kasvokkaistilanteessa. Strukturoimattomat haastattelut ovat luonteeltaan hyvin keskustelunomaisia: kysymykset pohjautuvat edeltäviin vastauksiin ja usein aiheesta toiseen siirrytään haastateltavan ehdoilla (Hirsjärvi & Hurme 2018: 45–46). Oikeastaan keskustelun nauhoituksessa saavutettiin tilanne, jossa osallistujat ikään kuin haastattelivat toisiaan, ja

kuten Mustanoja (2011: 81) huomauttaakin, on tyypillistä, että arkielämän keskustelut muistuttavat haastattelua.

Tutkimussuunnitelmaa tehdessäni päädyin valitsemaan perinteisten haastattelujen tallentamisen sijaan sellaisen keskustelun tallentamisen, johon tutkija ei osallistu. Näin toivoin pääseväni tallentamaan informanttien edes asteen verran luonnollisempaa puhekieltä. Kenties vielä paremmat mahdollisuudet minulla olisi ollut päästä tallentamaan nuorten tavallista puhekieltä, mikäli olisin toteuttanut aineiston keruun esimerkiksi tallentamalla sattumanvaraisesti nuorten välituntikeskusteluja. Luvanhankintasyistä sekä kandidaatintutkielmaan sopivankokoisen aineiston rajaamiseksi oli kuitenkin järkevää toteuttaa aineistonkeruu pienemmän ja kontrolloidumman ryhmän parissa.

Lappalaisen (2018: 16) mukaan yksi haastatteluaineistojen heikkouksista on se, että vapaa-muotoisinakin ne ovat vain hyvin kapea näyttö yksilöiden koko repertoaarista. Myös Mustanoja (2011: 84–85) huomauttaa, että jo pelkästään yksilölliset seikat, kuten osallistujien mielialat, voivat vaikuttaa sellaistenkin haastattelutilanteiden kulkuun, jotka ulkoisilta puitteiltaan vaikuttavat samantaisilta. Tämä seikka on totta myös oman aineistoni kohdalla: se on näyttöä siitä, millaista variaatiota osallistujien puheessa esiintyi tallennushetkellä siihen liittyvässä tilanteessa ja muiden osallistujien seurassa. Erilaisessa tilanteessa, ympäristössä ja seurassa samojen yksilöiden puhekieli voisi olla hyvin erilaista. Lappalainen (2018: 16) kuitenkin mainitsee myös sen, että nimenomaan ”tutkija esittää kysymyksen, informantti vastaa” -tyyppisissä haastatteluissa tyypillisesti tiettyjä kielenpiirteitä ei esiinny lainkaan, eikä vuorottelu ole samanlaista kuin tavallisissa keskusteluissa. Oma aineistoni ainakin osin väistää tämän ongelman, sillä osallistujat – tilanteen erikoisuudesta huolimatta, parhaansa mukaan – keskustelivat tavalliseen tapansa.

Keskustelutallenteen olen analysointia varten litteroinut. Olen hyödyntänyt Liisa Tiittulan ja Pirkko Nuolijärven toimittaman *Puheesta tekstiksi* -teoksen (2016: 66–70) ohjelinjoja puheen pääsällön purkavan yleislitteraation tekemiseen. En ole juurikaan merkinnyt litteraattiin keskustelunanalyttisissä litteraateissa hyödynnettäviä, vuorovaikutuksen ei-verbaalisia yksityiskohtia avaamaan käytettäviä merkintöjä, sillä tutkielmani tarkoituksia varten tilanteen perustapahtumat sanatasolla purkava litteraatti on tarkkuudeltaan riittävä. Käytän litteraatissani kuitenkin pistettä ja pilkkua merkitsemään puheen rytmiä ja intonaatiota: pisteen avulla olen merkinnyt pidempiä taukoja, joissa vuoron vaihdolle on ollut potentiaalinen paikka ja pilkun avulla lausuman sisäisiä lyhyempiä taukoja, jossa puheenvuoro on, tai olisi voinut, jatkua.

4 Aineiston analyysi ja tulokset

Seuraavissa alaluvuissa käyn läpi aineistolle tekemääni analyysia ja sen tuloksia. Luvuissa 4.1–4.3 käsittelen kyselyvastauksia ja sitä, minkälaisia mielikuvia, asenteita ja tietoja informanteilla vastausten perusteella on asuinalueensa murteesta ja omasta puhekielestään. Luvussa 4.4 analysoin ryhmäkeskustelua ja litteraatin avulla tekemiäni havaintoja nuorten todellisesta puhekielestä ja luvussa 4.5 vertailen kyselyn ja keskustelun tuloksia toisiinsa. Kyselyvastausten analyysissä olen merkinnyt vastaajat sukupuolen (M miehet, N naiset) ja vastausjärjestyksen perusteella. Näin ollen kyselyn analysoinnin yhteydessä vastaajien koodit ovat M1–M3 ja N1–N2. Informanttien puhekieltä analysoidesani merkitsen puhujia tallennushetken istumapaikan perusteella P1–P5 ja -N tai -M liitteellä, joka viittaa puhujan sukupuoleen. Näin ollen keskustelun analysoinnin yhteydessä käyttämäni koodit ovat P1-N, P2-N, P3-M, P4-M ja P5-M. Käsittelen eri aineistotyyppisiä eri koodien avulla siitä syystä, että aineisto on kerätty anonyymisti, joten puhujia ei pysty yhdistämään heidän kyselyvastauksiinsa.

4.1 Mielikuvat murteesta

Kyselyn järjestyksessä ensimmäiseen avokysymykseen ”Kuvaile Härmässä puhuttavaa murretta (esimerkiksi adjektiivein).” informantit vastasivat lyhyesti ja ytimekkäästi, mutta tiiviystään huolimatta vastaukset antoivat monenlaista tietoa. Kysymys avasi sitä kokonaiskuvaa, joka informanteilla alueensa murteesta on ja toimi sekä informanttien murreasenteiden että -tietoisuuden selvittäjänä.

Neljä viidestä vastaajasta vastasi kysymykseen käyttäen adjektiiveja. Informantti N2 kuvasi murretta adjektiivin lisäksi mainitsemalla erään murteeseen kuuluvan äännepiirteen, taipumuksen pitkiin vokaaleihin (ks. esim. 1). Pitkillä vokaaleilla informantti N2 viittaa todennäköisimmin alueen murteessa tyypillisesti tapahtuvaan (*i*-loppuisten) diftongien oikenemiseen.

(1) *leveää*, vokaalit ovat monesti pitkiä N2

Kuten informantti N2, myös informantti N1 oli kuvannut murretta adjektiivilla *leviä* (ks. esim. 2). Adjektiivi *leveä*, tai murteellisesti sanottuna *leviä*, esiintyykin monesti Etelä-Pohjanmaan murteesta annetuissa maallikkoluonnehdinnoissa riippumatta luonnehtijan omasta murretaustasta (Mielikäinen & Palander 2002: 96; Vaattovaara 2016: 72). Informantti N1 oli vastaajista ainut, joka kuvaili murretta myös hieman negatiivissävytteisemmin adjektiivien *ylpeä* ja *kerskaileva* avulla. Etelä-Pohjanmaan murteen *ylpeä* ja *kerskaileva* luonne on myös tullut esiin aiemmissa

maallikkoluonnehdinnoissa. Esimerkiksi Mielikäinen ja Palander (2002: 101, 103) esittävät, että monesti esimerkkinä vahvasta alueellisesta ja kielellisestä identiteetistä mainitaan juuri eteläpohjalaiset ja Etelä-Pohjanmaan murretta kuvataan muun muassa karskiksi, uhoavaksi ja mahtipontiseksi.

(2) Leviää ja suorapuheista. Ylpeän, jopa hieman kerskailevan kuuloista N1

Informanttien M1, M2 ja M3 vastauksissa toistuivat hyvin samantapaiset adjektiivit (ks. esim. 3–5). Murretta kuvattiin esimerkiksi *perinteiseksi* ja *ainutlaatuiseksi*. Härmän murteen kuvaaminen näillä adjektiiveilla on osuvaa, sillä kuten olen jo luvussa 2.4 esittänyt, Etelä-Pohjanmaan murre on suomen päämurrealueista selvärajaisin ja yhtenäisin ja siihen kuuluu monia sellaisia piirteitä, joita ei muista murteista löydy. Perinteistä murre on informanteille varmasti myös henkilökohtaisista syistä, sillä he ovat kasvaneet kyseisen murteen vaikutuksessa, ja heille heitä itseään vanhemmat henkilöt ovat ensisijaisia esimerkkejä murretta puhuvista ihmisistä.

(3) Kulttuuririkas, uniikki ja perinteikäs M1

(4) Hienostunut, uniikki, tuttu ja perinteikäs M2

(5) lainattu, perinteinen ja ainutlaatuinen M3

Yksittäisinä esimerkkeinä informanttien vastauksissa esiintyivät adjektiivit *kulttuuririkas*, *hienostunut* ja *lainattu*. Myös näiden adjektiivien käyttäminen on perusteltua ja antaa viitettä informanttien murretietoisuudesta. *Kulttuuririkkaaksi* voisi periaatteessa kai nimittää mitä tahansa suomen murteista, mutta Etelä-Pohjanmaan murrealuetta kuvaamaan se on oivallinen esimerkiksi alueen historian ja murteen syntyneen vuoksi. Adjektiivi *hienostunut* on luonteeltaan pitkälti murretta arvottava ja kertoo enemmän käyttäjänsä asenteista kuin murteen varsinaisista piirteistä. Miespuolisen informantin M2 käyttämänä sanavalinta ei kuitenkaan ole yllättävä, sillä Harri Mantilan (2004: 330–331) sanoin Etelä-Pohjanmaan murteeseen liitetään niin sanottu ”maalainen maskuliinisuus”, jonka vaikutuksesta murteen kuulumisen omaan puhekieleen on halutumpaa miesten kuin naisten keskuudessa. Sanavalinnalla *lainattu* informantti M3 viitanee erityisesti ruotsin kielen vahvaan vaikutukseen ja lainasanojen runsaaseen määrään Etelä-Pohjanmaan murteessa. Ruotsin kielen vahva vaikutus johtuu Etelä-Pohjanmaan murrealueen sijainnista ruotsinkielisen rannikkokaistan vieressä.

4.2 Murreasenteet

Murreasenteiden kartoittajina kyselyssä toimivat erityisesti kysymykset ”Ketkä (millaiset ihmiset) puhuvat Härmän murretta?” ja ”Käytätkö itse Härmän murretta puhuessasi?” (Voit arvioida sitä, kuinka paljon murrepiirteitä mielestäsi esiintyy omassa puhekielessäsi.).

Kysymykseen ”Ketkä (millaiset ihmiset) puhuvat Härmän murretta?” informantit vastasivat melko yhteneväisesti. Vastauksissa toistui hieman eri sanoin ilmaistuna ajatus siitä, että murretta puhuvat erityisesti vanhemmat ihmiset ja ihmiset, jotka ovat asuneet alueella pitkään ja joiden sukujuurret ovat alueella. Edellä mainittujen lisäksi informantti N1 huomioi vastauksessaan myös sen, että murretta käyttävät sellaiset henkilöt, jotka siitä erityisesti pitävät (ks. esim. 6).

- (6) Etenkin vanhemmat härmäläiset, pitkällä härmäläisellä taustalla olevat henkilöt ja murteesta erityisesti pitävät henkilöt. N1

Esimerkiksi 1990-luvulla toteutettu murteenseuruhanke osoitti, että murteissa tapahtuu tasoitumista ja puhekieli yleiskielistyy – katoamassa ovat erityisesti variantit, joiden levikki on hyvin suppea tai jotka poikkeavat yleiskielestä selvästi. Nykypuhekielessä vahvoilla ovat puolestaan sellaiset variantit, joita esiintyy murteissa laajasti. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 126–127.) Näkemys siitä, että murre on vahvempi osa juuri vanhempien ihmisten puhekieltä on siis perusteltu. Osuva on myös informantin N1 kokemus siitä, että murretta käyttävät siitä pitävät henkilöt, sillä yksilön kielellisellä itsetunnolla ja idiolektilla on yhteys toisiinsa. Mielikäisen ja Palanderin (2002: 101) mukaan murreasenteet vaikuttavat kielelliseen itsetuntoon, jolloin yksilöt ovat yleensä itsevarmempia murteen käyttäjiä, mikäli he uskovat edustamansa murteen aseman kieliyhteisön silmissä positiiviseksi. Palander (2007: 49) myös huomioi, että yksilöt arvostavat murretta enemmän silloin, jos he uskovat myös muiden asenteiden olevan positiivisia, mutta ulkoa tulevat asenteet voivat vaikuttaa yksilön tulkintaan itsestään myös päinvastoin negatiivisesti.

Kysymykseen ”Käytätkö itse Härmän murretta puhuessasi?” (Voit arvioida sitä, kuinka paljon murrepiirteitä mielestäsi esiintyy omassa puhekielessäsi.) informantit vastasivat monin eri tavoin. Vain informantti M2 arvioi käyttävänsä murretta *kohtalaisesti*. Muut informantit kuvasivat omaa puhekieltään ja siinä mahdollisesti esiintyvää murteellisuutta monisanaisemmin. Vastauksissa toistui kuitenkin ajatus siitä, että informantit kokevat murteen olevan osa omaa puhekieltään vain hyvin marginaalisesti. Informantit mainitsivat eri tavoin käyttävänsä toisinaan murre sanoja, mutta he eivät juurikaan tehneet arvioita puhekielessään mahdollisesti esiintyvistä muunlaisista murteellisuudesta.

Vain informantin M3 vastauksessa voi tulkita puheena olevan murre sanojen lisäksi myös muunlaiset murrevariantit (ks. esim. 7).

- (7) En ole kiinnittänyt lähes koskaan huomiota omaan puheeseen, mutta lauseissani saattaa esiintyä yksittäisiä härmän murteen sanoja, mutta ne ovat yleensä kirjakielestä hieman poikkeavia, eikä ne ole yhtä vahvoja mitä Härmän murteen viralliset murre sanat. M3

Informantin M3 vastaus tuo esiin kaksi tärkeää seikkaa, jotka todennäköisesti vaikuttavat vastaajien puhekielestään tekemiin arvioihin. Ensinnäkin omaa puhekieltä on hyvin vaikeaa havainnoida ja toiseksi – niin informantin M3 kuin muidenkin informanttien – vastauksista oli havaittavissa yksi maallikoiden murrekuvausten keskeinen ongelma, murteesta puhumiseen käytetyn metakielen puutteellisuus. Maallikoilla ei ole käytössään samanlaista termistöä kuin kielentutkijoilla, jolloin kieltä kuvataan usein esimerkiksi jäljittelemällä, termeiksi tulkittavilla ilmauksilla, kuten murteiden ja muiden kielimuotojen sekä murrepiirteiden nimityksillä tai muunlaisilla sanallisilla kuvauksilla (Mieli-käinen & Palander 2014: 26–27).

Oikeastaan odotuksenmukaista on, että nuoret kokevat oman puhekielensä melko *normaaliksi*, kuten yksi informanteista puhetapaansa kuvaili. Kuten jo edellä olen todennut, puhekieli on muuttumassa niin sanotusti yleiskielisempään suuntaan (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 126). Yhä harvemmat suomalaiset puhuvat varsinaisia paikallismurteita ja murteiden tilalle on syntynyt niin kutsuttuja aluepuhekieliä, joissa on piirteitä niin alueellisista murteista kuin yleiskielestä (Lehikoinen 2005: 150). Yleiskielen määritelmä ei ole yksiselitteinen tai ongelmaton ja erityisesti ei-kielitieteilijöille se saattaa tarkoittaa monenlaisia asioita. Esimerkiksi Osmo Ikolan (1972: 18) määritelmän mukaan yleiskieli on ”yleisesti hyväksytyjen normien mukaista kieltä”, josta hän edelleen erottelee kirjoitetun ja puhutun yleiskielen – puhuttu yleiskieli Ikolan sanoin on ”se puhutun kielen muoto, joka lähinnä muistuttaa kirjoitettua normaaliproosaa”. Omassa tutkielmassani tulkitsen kyseiset termit Ikolan määritelmien mukaisesti.

4.3 Murteen tuntemus

Kyselylomakkeessa murteiden tuntemusta kartoittivat erityisesti kysymykset ”Kuvaile Härmässä puhuttavaa murretta (esimerkiksi adjektiivein).” ja ”Mitä sanoja tai sanamuotoja kuuluu mielestäsi Härmän murteeseen?”. Kuten luvussa 4.1 olen tuonut esiin (ks. esim. 1–5), Härmän murretta vastaajat kuvasivat ytimekkäästi muutamilla adjektiiveilla. Puolestaan murrevariantteja ja murre sanoja

vastaajat olivat tuoneet esiin hyvin eri laajuisesti ja vaihtelevasti, mutta jotkin piirteet oli mainittu lähes kaikkien vastauksissa

Informanttien vastaukset kysymykseen ”Kuvaile Härmässä puhuttavaa murretta (esimerkiksi adjektiivein).” antoivat ensisijaisesti kuvan siitä, minkälainen kokonaismielikuva vastaajilla alueensa murteesta on (ks. luku 4.1), mutta tämän lisäksi vastaukset toivat osin esiin myös informanttien murretietämystä. Tärkeimpiä murretietämyksestä kertovia mainintoja vastauksissa olivat Härmän murteen kuvaaminen *ainutlaatuiseksi* ja *lainatuksi*. Murretta *ainutlaatuiseksi* tai *uniikiksi* kuvasi kolme viidestä vastaajasta. Voi toki olla, että informanttien kokemus murteensa ainutlaatuisuudesta on lähinnä henkilökohtainen, mutta huomiolle on kielitieteelliset perusteet, sillä kuten olen jo maininnut, Etelä-Pohjanmaan murre on suomen päämurrealueista yhtenäisin ja sisältää piirteitä, joita muissa murteissa ei esiinny. Tämän lisäksi nimenomaan Härmän alueen murteeseen kuuluu tiettyjä piirteitä, joita ei murrealueella kauttaaltaan esiinny (ks. luku 2.4). Informantin M3 mainitsema adjektiivi *lainattu* on oivallinen kuvaamaan alueen murretta, sillä murteessa on runsaasti lainasanoja ruotsin kielestä.

Myös kysymykseen ”Mitä sanoja tai sanamuotoja kuuluu mielestäsi Härmän murteeseen?” saadut vastaukset kertovat muun muassa siitä, että informantit ovat tietoisia ruotsin kielen vaikutuksesta murteeseensa. Kaksi informanttia oli maininnut jonkin ruotsin kieleen pohjautuvan sanan vastauksissaan. Informantti M1 avasi vastauksessaan tietämystään lainasanoista enemmänkin (ks. esim. 8).

- (8) Härmän murre sisältää paljon r- ja f-äänteitä (eg. Veden – Veren, Daavid – Raavid, Viulu – fiulu,) useimmin d-kirjaimet muuttuvat r-kirjaimiksi ja v-kirjaimet muuttuu f-kirjaimiksi. Härmän murteeseen kuuluu myös runsaasti lainasanoja ruotsin kielestä sen vuoksi että alue on lähellä rannikkoa ja on saanut paljon vaikutteita kielestä. (Nenäliina = Nästykyki = Näsduk, Rikkalapio = Putukiffeli = sopskyffel)) M1

Kaikkiaan informanttien vastaukset kyseiseen kysymykseen kertovat suhteellisen hyvästä murretietoisuudesta. Vastauksissa ei ollut varsinaisia virheitä eli toisin sanoen informantit eivät olleet maininneet mitään sellaisia piirteitä, sanoja tai sanamuotoja, jotka eivät todellisuudessa alueen murteeseen kuulu. Ymmärrettävästi informanttien keinot puhua murrepiirteistä ja merkitä erilaisia variantteja poikkesivat virallisista kielitieteellisistä merkinnöistä ja määritelmistä. Toiset informanteista keskittyivät erityisesti murrepiirteiden luetteluun, toiset taas sanoihin ja sanontoihin. Kaikkien informanttien vastauksista löytyi joitakin yksilöllisiä huomioita, joita muut eivät olleet tehneet, mutta vastauksissa oli mainittuna myös paljon samoja piirteitä. Yksimielisimpiä informantit olivat r-äänteen

asemasta murteessa: neljä viidestä oli maininnut *r*-äänteen runsauden ja käytön *d*:n asemasta (ks. esim. 8–10). Tämä länsimurteille laajemminkin tyypillinen ja länsi- ja itämurteita erottava piirre on keskeinen myös Etelä-Pohjanmaan murteessa (Rapola 1990: 33–34).

(9) R! d-kirjainta usein korvataan r-kirjaimella ja e-kirjainta välillä ö-kirjaimella. Esimerkiksi puhuttaessa vedestä puhutaan verestä. Jonkun mennessä kauppaan hän menöö kauppaan. N1

(10) D-kirjaimen tilalla on usein r-kirjain. [– –] M2

Informantti M1 (ks. esim. 8) huomioi vastauksessaan *r*:n vahvan edustuksen lisäksi myös toisen konsonantteihin liittyvän ilmiön, *f*-äänteen yleisyyden. Esimerkiksi Laurosela (1913: XIV) listauksessa on mainittuna *f*-äänne yhtenä Etelä-Pohjanmaan murteen tuntomerkinä. Sananalkuinen *v* esiintyy yleensä muuttumattomana, mutta muun muassa juuri Alahärmän alueella sanan aloittavan *v*:n sijalla esiintyy joissakin tapauksissa *f* (Laurosela 1913: 214). Informantin N1 vastauksessa (ks. esim. 9) näkyy myös toinen murrepiirre, jonka kaksi informanttia olivat huomioineet vastauksissaan: verbivartalon *e*:n labiaalistuminen preesensin ja VA-partisiipin muodoissa. Informantti N1 oli ilmaissut ilmiön kuvauksella *e-kirjainta korvataan ö-kirjaimella*. Informantti N2 puolestaan oli puhunut samasta ilmiöstä hieman eri sanoin (ks. esim. 11). Myös hän kuvasi ilmiötä *korvaantumisena*, mutta hänen huomiossaan ilmiö liittyy *kaksoisvokaalin e-kirjaimiin*. Omaan tutkimukseeni osallistuneet informantit kuvasivat labiaalistumista vokaalien korvaamisena, mutta Mielikäisen ja Palanderin (2014: 175) mukaan labiaalistumista on maallikkokuvauksissa nimitetty useimmiten venytykseksi.

(11) Kaksoisvokaalin e-kirjaimet korvaantuu o- tai ö-kirjaimilla esim. tulee-tuloo ja menee-menöö. Pronomineissa esim. tuo-tua, nuo-nua, sinä olet – soot, minä olen – moon. R kirjain korvaa D-kirjaimia esim. lähden-lähären. Muita sanamuotoja: suosikki-suasikki... vaatteet-verhat, N2

Kuten edellä olevasta esimerkistä (ks. esim. 11) huomataan, myös informantti N2 oli huomioinut *r*:n yleiskielen *d*:n korvaajana. Tämän lisäksi informantin N2 vastauksessa tulee esiin yksi murrepiirre, jota muut informantit eivät olleet maininneet: diftongien avartuminen. Jälkitavujen vokaalilyhtymien muutoksia on maallikkoluonnehdinnoissa nimitetty esimerkiksi muunnoksiksi tai vaihdoksiksi (Mielikäinen & Palander 2014: 175). Informantti N2 käsittelee ilmiötä antamalla esimerkkejä pronomineista *tua*, *nua* sekä satunnaisesta sanasta *suasikki*. Hän ei varsinaisesti kuvaile ilmiötä, vaan on ottanut asian esiin pronomien avulla. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 185) mukaan persoonapronominin ovatkin yleinen piirre, joiden avulla murteita erotellaan, ja esimerkeiksi otetaan useimmiten juuri yksikön 1. ja 2. persoona.

Edellä esiteltyjen murrepiirteiden lisäksi informanttien vastauksissa ei käsitelty muita äännetai muotovariantteja. Informanttien vastauksissa oli kuitenkin annettu esimerkkejä erilaisista yksittäisistä murre sanoista ja näiden käytöstä. Informanttien vastauksissa oli mainittuna esimerkiksi sanat *asuulla* 'leikkiä, "talostella"', *olla pöhönäs* 'olla humalassa', *verhat* 'vaatteet', *kropsu* 'pannukakku' ja *köppäänen* 'huono, kelvoton'.

4.4 Nuorten puhekieli

Tutkielmassani tarkastelen informanttien puhekieltä keskustelutallenteen perusteella. Käsitelen murrepiirteitä, joita esiintyi informanttien puheessa tallennetun ryhmäkeskustelun aikana. Piirteet, joita informanttien puheesta olen poiminut ja joita tässä luvussa analysoin ovat mainittuna myös luvussa 2.4 esittämässäni luettelossa Etelä-Pohjanmaan murteen ominaispiirteistä. Nuorten puhekielessä esiintyi suhteellisen laajasti erityyppisiä Härmän murteen piirteitä, mutta määrällisesti murteellisten varianttien osuus kaikista mahdollisista esiintymistä jäi useimmissa tapauksissa pieneksi.

Taulukko 1. Murteellisten varianttien esiintyvyys

Piirre	Murteellisten varianttien määrä	Mahdollisuudet	Murrepiirteiden %-osuus
jälkitavun <i>i</i> -loppuisen diftongin assimiloituminen	33	84 + 33 = 117	28 %
yleiskielen <i>d</i> :n vastineena <i>r</i>	5	41 + 5 = 46	11 %
diftongien avartuminen	52	47 + 52 = 99	53 %
loppuheittoinen <i>s</i> -inessiivi	41	15 + 41 = 56	73 %
inessiivin päätteenä <i>hnA</i> – <i>snA</i>	1	5 + 1 = 6	17 %
sanan lopun <i>t</i> -äänteen mukautuminen jälkiliitteen <i>k</i> -äänteeseen	8	4 + 8 = 12	67 %
jälkitavun vokaalien välinen <i>h</i>	14	46 + 14 = 60	23 %
yleiskielen <i>ts</i> :n vastineena <i>tt</i>	8	6 + 8 = 14	57 %
verbivartalon <i>e</i> :n labiaalistuminen	7	23 + 7 = 30	23 %
švaa-vokaali	9	97 + 9 = 106	8 %
<i>-eA</i> , <i>-eÄ</i> ja <i>-oA</i> , <i>-öÄ</i> muuttuminen muotoon <i>-iA</i> , <i>-iÄ</i> ja <i>-uA</i> , <i>-yÄ</i>	2	27 + 2 = 29	7 %

Edellä olevassa taulukossa on poimittuna kaikki selkeästi murteellisiksi tulkittavat piirteet, joita informanttien puheessa esiintyi tallennetun keskustelun aikana. Määrät ovat yhteenlaskettuja kokonaismääriä kaikkien viiden informantin puheesta. Yksilöiden välillä oli kuitenkin huomattavia eroja murteellisten varianttien esiintyvyydessä. Kuten taulukosta 1 on huomattavissa, informanttien puheessa esiintyi kyseisen, noin 23 minuutin keskustelun aikana useita erityyppisiä murrepiirteitä. Suurimmassa osassa yleispuhekielisiä variantteja esiintyi murrevariantteja enemmän. Murteellinen variantti oli yleiskielistä tai yleispuhekielistä varianttia tyypillisempi vain avartuneissa diftongeissa, loppuheittoisen *s*-inessiivin ja yleiskielen *ts*:n vastineena esiintyvän vaihteluttoman *tt*:n kohdalla sekä sanan loppuisen *t*-äänteen mukautumisessa jälkiliitteen *k*-äänteeseen.

Varsinaisia murre sanoja aineistossa esiintyi vain yksi, muutamaan otteeseen yhden puhujan käyttämänä sana *hätinä*. Eri murrealueilla sanaa käytetään erilaisissa merkityksissä, mutta Etelä-Pohjanmaan murrealueella sanontaa käytetään merkityksessä 'juuri ja juuri, siinä ja siinä; tuskin' (SMS s.v. *hätä*). Aineistossa sanonta esiintyi nimenomaan tässä merkityksessä, kuten esimerkiksi (12) ilmenee.

Esimerkki (12), sanan *hätinä* käyttö

P5-M: nii se ku sä et **hätinä** tiädä että missä sä eres oot.
 P3-M: tärisee vaa.
 P1-N: nii.
 P5-M: **hätinä** meinaa pystys pysyy mut,

Kaikkia Etelä-Pohjanmaan ja tarkemmin Härmän alueen murteen ominaispiirteitä ei ainakaan kyseisen keskustelun aikana esiintynyt informanttien puhekielessä lainkaan. On mahdollista, että informanttien puhekielessä ainakin toisinaan esiintyy vielä joitakin sellaisiakin piirteitä, joita ei juuri tähän keskusteluun mahtunut. Yhtä lailla voi olla, että näiden nuorten puhekieleen ei kuulu joitakin sellaisia piirteitä, joita muutenkin esiintyy lähinnä vain vanhemman väen puheessa. On myös mahdollista, että informanttien puheessa esiintyy tilanteisesti myös joitakin sellaisia murrepiirteitä, joita ei tämän keskustelun aikana tullut esiin ja joita ei tavallisesti esiinny heidän puhekielessään. Puhekielessämme esiintyy puhetilanteesta riippuvaa variaatiota, ja tavallista esimerkiksi on, että otamme joitakin tavallisesta idiolektistamme puuttuvia piirteitä tilanteisesti käyttöön mukautuaksemme puhe-seuramme käyttämään kieleen tai esimerkiksi referoidessamme jonkun toisen puhetta (Mantila 2004: 336). Puhekielemme on alati muuttuvaa ja vuorovaikutuksessamme esiintyy paljon hetkittäisiä ja ainutkertaisia elementtejä, jotka eivät päädy vakiintuneeksi osaksi omaa idiolektiamme saatikka laajemmaksi muutokseksi kielijärjestelmässä (Kurki 2005: 25).

Taulukosta 1 on nähtävissä koko aineistossa esiintyneet kaikentyypiset murrepiirteet, mutta taulukko ei huomioi yksilöiden välisiä eroja. Tärkeää onkin ottaa huomioon, että vaikka kaikkien viiden informantin puheessa esiintyi joitakin selvästi Härmän murteeseen kuuluvia variantteja, informanttien välillä oli murrevarianttien yleisyyden ja laadun suhteen huomattavia eroja. Kaikkiaan aineistossa esiintyi 180 kertaa selvästi Härmän murteeseen kuuluvaksi tulkittava piirre. Seuraavassa taulukossa (ks. taulukko 2) murrevarianttien esiintymät on eriteltyä puhujakohtaisesti.

Taulukko 2. Murrevarianttien esiintyvyys puhujakohtaisesti

Piirre	P1-N	P2-N	P3-M	P4-M	P5-M
<i>i</i>-loppuisen diftongin assimiloituminen	5	21	5	2	
<i>d:n</i> vastineena <i>r</i>		1	2		2
diftongien avartuminen	13	26	6	1	6
loppuheittoinen <i>s</i>-inessiivi	8	23	4	2	4
inessiivin päätteenä <i>hnA – snA</i>		1			
<i>t</i>-äänteen mukautuminen <i>k</i>-äänteeseen	3	4		1	
jälkitavun vokaalien välinen <i>h</i>	3	7		1	3
<i>ts:n</i> vastineena <i>tt</i>	4	3		1	
verbivartalon <i>e:n</i> labiaalistuminen		5	2		
švaa-vokaali		7	2		
<i>-eA, -eÄ</i> ja <i>-oA, -öÄ</i> muuttuminen <i>-iA, -iÄ</i> ja <i>-uA, -yÄ</i>		1			1
Yhteensä	36	99	21	8	16

Taulukosta 2 ilmenee informanttien väliset eroavaisuudet murrevarianttien esiintyvyyden suhteen. Kaikkien informanttien puheenvuoroihin sisältyi joitakin murteellisia sanamuotoja, mutta erot varianttien laadun ja yleisyyden suhteen ovat suuret. Huomion arvoista esimerkiksi on, että informantin P2-N puheessa esiintyi yli puolet koko aineistossa ilmenneistä murteellisista varianteista. Lisäksi informantin P2-N puheessa esiintyi laajin repertoaari erilaisia murrepiirteitä. Vastakohtaisesti

informantin P4-M puheessa esiintyi vain muutama, hyvin satunnainen murteellinen variantti. Yksi selitys informanttien P1-N ja P2-N runsaampaan murteellisten varianttien esiintyvyyteen on se, että heidän puheenvuoronsa olivat suhteessa pidempiä, kuin muilla informanteilla. Tästä johtuen informanttien P1-N ja P2-N puheessa myös mahdollisuuksien määrä murrevarianttien esiintyvyydelle oli suurempi. Huolimatta informanttien puheenvuorojen pituuksien kohtalaisesta epäsopuudesta kontrasti erityisesti informanttien P2-N ja P4-M välillä on joka tapauksessa suuri: informantin P2-N puhekieli oli joukon selvästi murteellisinta, informantin P4-M lähimpänä yleispuhekieltä, pitkälti jopa normitetun yleiskielen mukaista. Mielenkiintoista on, miksi nämä muutamat satunnaiset variantit esiintyivät informantin P4-M puheessa ryhmäkeskustelun aikana, sillä erityistä selitystä niiden käytölle ei tunnu keskustelun kontekstista löytyvän ja muissa hänen puheenvuoroissaan vastaavat mahdollisuudet olivat yleispuhekielen mukaisia.

Eniten aineistossa esiintyi avartuneita diftongeja ja loppuheittoisia *s*-inessiivimuotoja. Diftongien avartuminen oli ainut murrepiirre, joka esiintyi kaikkien informanttien puheessa vähintään kerran. Diftongien avartuminen on yleisempää erityisesti juuri Etelä-Pohjanmaan murrealueen pohjoisosissa, johon Härmän alue kuuluu. Aiemman kansandialektologisen tutkimuksen, esimerkiksi Lauroselan (1913: XVI–XVII), mukaan murrealueen pohjoisosissa *švaa*-vokaalit tavallisesti mukailevat sanassa seuraavaa vokaalia. Aineistossa muutamaan otteeseen esiintyneissä *švaa*-vokaalin sisältäneissä varianteissa vokaali kuitenkin mukaili sanassa edellä ollutta vokaalia (ks. esim. 13). Kenties on mahdollista, että *švaa*-vokaalin tyypissä on tapahtunut jonkin verran muutosta tai tasoittumista, sillä myös oman kokemukseni mukaan edeltävää vokaalia mukailevat muodot ovat yleisempiä.

Esimerkki (13), *švaa*-vokaalin tyyppi

P2-N: mä en eres uskalla kattoo paljonko mulla menee bensoohi vielä ku mä **kulujen** Kauhavalla **valamentamas** ja mulle ei ees makseta mitää.

Esimerkissä (13) esiintyy myös monia muita Etelä-Pohjanmaan murteelle ominaisia piirteitä: yleiskielen *d*:n vastineena *r* sanassa *eres* 'edes', yleiskielen *ts*:n vastineena vaihteluton *tt* sanassa *kattoo* 'katsoa', assimiloitunut *i*-loppuinen diftongi sanassa *bensoohi* 'bensoihin', avartunut diftongi sanassa *viälä* 'vielä' sekä loppuheittoinen *s*-inessiivi sanassa *valamentamas* 'valmentamassa'. Kyseinen puheenvuoro on hyvä esimerkki joukon murteellisimman informantin P2-N puhekielen sisältämistä moninaisista murrevarianteista, joita toistui luontevana osana hänen puhekieltään runsaasti. Toisaalta esimerkki voisi olla vieläkin "murteellisempi", mikäli esimerkiksi sanan *menee* verbivartalon *e*:t olisivat labiaalistuneet muotoon *menöö* ja jos sana *ees* esiintyisi myös jälkimmäisessä mahdollisuudessa muodossa *eres*, kuten saman puheenvuoron alussa. Vaikka informanttien puheessa esiintyi melko

tasaisesti erilaisia murrevariantteja, ei heidän puheessaan esiintynyt juurikaan sellaisia vuoroja, joissa kaikki mahdollisuudet olisivat toteutuneet murteen mukaisina. Riippuen puhujasta, variantteja esiintyi puheenvuoron sisällä vaihteleva määrä, mutta useimmissa tapauksissa kaikki mahdollisuudet eivät toteutuneet murteellisina. Taulukosta 2 on nähtävissä myös informanttien väliset erot siinä, minkä tyyppiset murrepiirteet olivat yleisimpiä kunkin informantin puheessa.

Esimerkissä (13) esiintyy yleiskielen sanasta *edes* saman informantin puheessa yhden puheenvuoron aikana kaksi eri puhekielistä muotoa, murteellinen *eres* ja yleispuhekielinen *ees*. Tämä vaihtelu on hyvä esimerkki muidenkin informanttien puhekielessä esiintyneestä ”epäjohdonmukaisuudesta”. Keskustelun aikana ilmeni useita sellaisia eri informanttien puheenvuoroja, joissa saman puheenvuoron (ks. esim. 14) tai hyvin lähekkäisten vuorojen aikana (ks. esim. 15) jokin murrevariantti esiintyy joissakin, mutta ei kaikissa sanoissa, joissa se olisi ollut mahdollista. Toisinaan informantit vaihtoivat käyttämänsä variantin tyyppiä myös korjatessaan sanojaan (ks. esim. 16).

Esimerkki (14), saman piirteen käyttö kahdessa eri muodossa

P1-N: sitte ku pääsee **viälä** ehkä hetken noilla nollaveroilla, nii siitä saa **vielä** jotaki kätehenki.

Esimerkki (15), variantin erilainen käyttö lähekkäisissä puheenvuoroissa, švaa-vokaali

P3-M: no sitte niiku pääsiäisej **jälkee**, heti.
 P1-N: oliko hyvä palkka.
 P3-M: kyllä siälä mitä mä kuuli ni **kolometoista** euroo.

Esimerkki (16), variantin muodon vaihtuminen korjauksessa

P2-N: no mä **harijoottelen** mä **harjoottelen** ny piirtämistä sillee että,

Murteen mukaisten varianttien ja yleiskielisten muotojen lisäksi informanttien puheessa esiintyi runsaasti muita puhekielisiä variantteja, jotka eivät suoraan ole luokiteltavissa Etelä-Pohjanmaan murteeseen, mutta jotka eivät ole myöskään normitetun yleiskielen mukaisia. Tietystä ilmiöstä esiintyi informanttien puheessa vaihtelevia muotoja, joista osa edusti yleiskielen mukaista muotoa, osa murteen vastinetta ja osa esimerkiksi jonkin tyyppistä katomuotoa. Esimerkiksi yleiskielen *d*:n paikalla esiintyi vaihtelevasti niin *d* (*tulevaisuuden*), murteellinen *r* (*lähretään*) kuin kato (*yheksän*). Kurjen (2005:123) mukaan erityisesti nuorten keskuudessa murteellinen *r* yleiskielen *d*:n vastineena on väistymässä nykypuhekielestä, kun taas kielenkäyttäjän valinta alkuaan itämurteisiin kuuluneen kadon ja yleiskielen *d*:n välillä riippuu enemmän kielensisäisistä tekijöistä. Myös *i*-loppuisissa diftongeissa esiintyi monenlaisia variantteja: osa noudatti yleiskielen muotoa (*yrittäisin*), osa murteellisia assimiloituneita muotoja (*aloottaa*) ja osa lyhentyneitä katomuotoja (*sillon*). Vaikka Etelä-

Pohjanmaan murteessa assimiloituneet variantit ovat vanhastaan olleet yleisiä, ainakin oman tutkimukseni tuloksissa näkyy laajalevikkisen katomuodon yleisyys (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 83–84).

i-loppuisten diftongien lisäksi assimilaatiota tapahtui paljon myös jälkitavujen *A*-loppuisissa vokaaliyhtymissä *eA* (*vaikee*) ja *OA* (*tietoo*). Jälkitavun *A*-loppuisissa *iA*- ja *UA*-yhdistelmissä puolestaan esiintyi vain yleiskielen mukaisia variantteja (*suunnitelmia, jatkettua*). Murteenseuruuhankkeen tuloksissa Kauhavan alueella murteellisella *iA*-variantilla on ollut vahva edustus yleiskielen *eA*-yhdistelmän vastineena, mutta toisaalta myös seuruehankkeen tuloksissa esiintyy *ee*-variantteja, erityisesti juuri nuorilla puhujilla. Yleiskielen *OA*-yhtymän vastineena vanhastaan käytetyn murteellisen *UA*-variantin käytössä murteenseuruuhankkeen tulokset kertovat yleiskielen *OA*-variantin yleistymisestä, jälleen erityisesti nuorten puhekielessä, kun taas oman aineistoni tuloksista poiketen seuruehankkeen tulosten mukaan *OO*-assimilaatioedustusta ei juuri esiinny. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 55–66.) Esimerkiksi Kurjen (2005: 180–181) mukaan niin *ee*- kuin *OO*-variantit ovat kuitenkin yleisiä nykypuhekielessä.

Vaihtelevia muotoja esiintyi myös yleiskielen *ts*-yhdistelmän paikalla: informanttien puhe sisälsi niin yleiskielisiä muotoja (*tarvitsee*) kuin murteen vaihtelutonta *tt*-yhdistelmää (*kattonu*) ja muutamassa tapauksessa myös vain yhden *t*:n sisältäneitä vastineita (*katotaan*). Sen lisäksi, että aineistossa esiintyi runsaasti loppuheittoisia *s*-inessiivejä (*täs*), osa inessiiveistä esiintyi yleiskielen *ssa*-pääteellisinä (*armeijassa*). Inessiivien lisäksi loppuheittoa esiintyi aineistossa myös esimerkiksi *i*-loppuisissa sanoissa (*vuos, hirveest, puheenaiheeks*). Erityisen yleistä *i*:n loppuheitto oli verbien konditionaalimuodoissa (*olis, pääsis*). Aineistossani runsaasti esiintynyt *i*:n loppuheitto on yhteneväinen murteenseuruuhankkeen tulosten kanssa, jossa Kauhavan alueella piirteen todettiin olevan laajasti käytössä, erityisesti nuorten kielessä (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 97).

4.5 Tulosten vertailua

Edeltäneissä luvuissa 4.1–4.4 olen tarkastellut informanttien murreasenteita ja -tietoisuutta sekä sitä, millaisia murrepiirteitä heidän todellisessa puhekielessään esiintyy. Tämän avulla olen pyrkinyt vastaamaan erityisesti ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ”Miten Härmäläiset nuoret suhtautuvat alueensa murteeseen ja millaisia piirteitä he siihen liittävät?”. Vastatakseni toiseen tutkimuskysymykseeni ”Missä määrin härmäläisnuoret tunnistavat Härmän alueen murteeseen kuuluvia piirteitä omasta puhekielestään?” on minun tarkasteltava sitä, miten informanttien kyselyyn antamat vastaukset suhteutuvat keskustelulitteraatista tekemiini havaintoihin.

Kyselyssä informantit vastasivat melko yksimielisesti, että Härmän murretta puhuvat lähinnä vanhemmat, härmäläisillä sukujuurilla varustetut ihmiset. Itseään he eivät juurikaan tunnista murteen puhujiksi, ja omaan puhekieleensä informantit mielsivät kuuluviksi lähinnä satunnaiset murre sanat ja -sanonnat. Kuten luvussa 4.4 tekemistäni erittelyistä on kuitenkin huomattavissa, informanttien puhekielessä esiintyi runsaasti erityyppisiä murrepiirteitä, puhujasta riippuen vaihtelevalla yleisyydellä. Informanttien omille luonnehdinnoille päinvastaisesti aineistossa ei esiintynyt juurikaan varsinaisia murre sanoja tai -sanontoja, koko keskustelun aikana vain yksi murre sana pariin otteeseen. On toki mahdollista ja todennäköistäkin, että informantit lukevat ”murre sanoihin” kuuluviksi myös puheestaan mahdollisesti tunnistamansa murteelliset variantit, mutta eivät ole osanneet eritellä tai nimetä näitä kyselyvastauksissaan. Yksi informanteista mainitsi sen seikan, että mikäli hän puhuu vahvasti murteella, hän tekee sen *tiedostaen*, ikään kuin siis tarkoituksella liioitellen. Varsinaisten murre sanojen käyttöön erityisesti nuorten puheessa usein liittyneekin juuri valinta niiden tietoisesta käytöstä. Tämä on hyvä esimerkki kielenkäyttäjien idiolektien tilanteisuudesta ja siitä, miten erilaisissa puhetilanteissa rakennamme erilaisia identiteettejä kielen avulla (Mantila 2004: 336). Kielenpiirteiden sosiaalisen joustavuuden ansiosta voimme valita käyttöömmme tietynlaisissa tilanteissa tietynlaisia kielenpiirteitä ja siten hyödyntää näitä piirteitä luomaan tiettyjä painotuksia ja mielikuvia (Vaattovaara 2016: 85–86).

Aineistosta on siis huomattavissa, että informantit olivat aliarvioineet puhekielensä murteellisuuden tai vähintäänkin arvioineet sitä puutteellisesti tai jättäneet joitakin seikkoja huomiotta. Erityisen suuri kontrasti kyselyvastausten ja keskustelun kautta ilmenneiden seikkojen välillä on kahden naispuolisen informantin kohdalla: he olivat selkeimmin aliarvioineet puheensa murteellisuuden. Taulukosta 2 (ks. luku 4.4) on nähtävissä, että tutkimukseen osallistuneista viidestä informantista juuri heidän, informanttien P1-N ja P2-N, puheessa esiintyi runsaiten Härmän murteeseen kuuluvia variantteja. Yksi selitys tälle on siinä, että heidän puheenvuoronsa olivat keskimäärin pidempiä ja siten monisanaisempia kuin muiden informanttien. Mahdollisuuksia myös murrevarianttien esiintymiselle oli heidän puheessaan siis verrattain enemmän. Tästä huolimatta erityisesti joukon murteellisimman puhujan, informantti P2-N:n puhekieli sisälsi selvästi muita enemmän – ja laajemman kirjon – erityyppisiä murrevariantteja. Määrällisesti myös informantin P1-N puhekieli sisälsi verrattain runsaasti murrevariantteja, mutta kirjo varianttien tyypeissä oli huomattavasti suppeampi kuin informantilla P2-N. Informantin P1-N puhekielessä korostui lähinnä avartuneiden diftongien ja loppuheittosen *s*-inessiivin käyttö, muuten hänen puheessaan esiintyi murrevariantteja vain melko satunnaisesti.

Kyselyvastauksissa miespuoliset informantit olivat arvioineet murteen kuuluvan puhekielensä hieman naispuolisia informantteja rohkeammin, mutta heistäkin vain yksi teki suoran arvion

puhekielensä ”kohtalaisesta” murteellisuudesta. Joukon miespuoliset informantit jäivät naispuolisten informanttien taakse murrevarianttien määrissä, mutta kun esiintyneitä murrevariantteja vertaa kaikkien mahdollisuuksien määrään, ovat heidän keskinäiset eronsa ja erot suhteessa naispuolisiin informantteihin paremmin tarkasteltavissa. Informantti P4-M:n puhekieli sisälsi murteellisia variantteja vähiten koko joukosta – hänen puheessaan esiintyneet murteelliset variantit olivat erittäin satunnaisia. Suhteutettuna mahdollisuuksien määrään koko joukon toiseksi murteellisimmaksi puhujaksi osoitettiin informantti P3-M, jonka puheessa murrevariantteja esiintyi melko tasaisesti. Kauas hänestä ei jäänyt informantti P5-M, mutta hänen puheessaan murteellisia variantteja esiintyi hieman satunnaisemmin – hänen puheessaan vuorottelivat runsaasti murrevariantteja sisältäneet ja toisaalta pitkälti yleispuhekieliset puheenvuorot.

Kuten luvussa 4.3 olen tuonut esiin, kyselyvastausten perusteella informanttien tietoisuus Härmän alueen murteeseen kuuluvista piirteistä oli varsin monipuolista. Informantit olivat osanneet kuvailla monenlaisia murteeseensa kuuluvia piirteitä ja siinä esiintyviä ilmiöitä sekä luetella monia murre sanoja. Joidenkin informanttien kuvailuista oli huomattavissa hyvin henkilökohtainen ote vastaukseen: vastausta kysymykseen oli mietitty omien kokemusten ja muistojen kautta, kuten esimerkiksi informantin M3 vastauksessa (ks. esim. 17)

- (17) Lapsuudesta muistan vanhempieni sanovan minulle ainakin ”Älä jää asuuleen sinne” eli leikkimään. Humalassa olevasta ihmisestä käytetään meidän kaveriporukassa paljon sanontaa ”pöhönäs”. M3

Huolimatta siitä, että informanttien kyselyvastauksista toisaalta välittyivät sekä henkilökohtaiset kokemukset että ymmärrys Härmän murteeseen yleisesti kuuluvista piirteistä, informantit eivät kuitenkaan olleet osanneet laskea näitä piirteitä osaksi omaa puhekieltään. Tietynasteinen ristiriita löytyy siis sekä kyselyn kysymysten ”Mitä sanoja tai sanamuotoja kuuluu mielestäsi Härmän murteeseen?” ja ”Käytätkö itse Härmän murretta puhuessasi?” välillä että näiden kyselyvastausten ja informanttien todellisen puhekielen välillä. Mahdollinen selitys tälle ristiriidalle informanttien murre-tietoisuuden ja oman puhekielen havainnoinnin välillä on esimerkiksi kielestä puhumiseen käytettävän metakielen ja terminologian epäselvyys ja puutteellisuus. Maallikoiden käyttämä metakieli kertoo siitä, millaisiin seikkoihin – ja millä tavalla – kielessä kiinnitetään huomiota, jolloin kuvaukset sisältävät usein myös emotiota ja asenteita (Mielikäinen & Palander 2014: 238–239). Ei siis ole yllättävää, että tunteiden ja asenteiden yhdistyminen murteen kuvailuun näkyi myös oman tutkielmani aineistossa. Toinen asiaan vaikuttava tekijä on varmasti myös oman puhekielen havainnointiin liittyvä vaikeus, sillä meidän on mahdotonta tehdä objektiivisia havaintoja käyttämästämme kielestä.

Tähän vaikuttanee paljon myös idiolektimme ja kielellisen identiteettimme tilanteisuus: käyttämämme kieli ei ole staattista, vaan sopeutamme puhekieltämme kulloiseenkin puhetilanteeseen sopivaksi.

5 Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut härmäläisten nuorten käsityksiä, tietoisuutta ja asenteita asuinalueellaan puhuttavaa murretta kohtaan sekä verrannut näitä kokemuksia heidän todelliseen puhekielensä. Tutkielmani aineiston keruu onnistui halutulla tavalla ja aineiston analyysi johti mielenkiintoisiin tuloksiin, jotka olivat pitkälti linjassa aiempien kansandialektologisten tutkimusten tulosten ja omien ennakko-oletuksieni kanssa. Toisaalta analyysi toi esiin myös pohdintaa herättäviä seikkoja ja ajatuksia mahdollisten jatkotutkimusten aiheista.

Kyselyvastausten perusteella voidaan todeta, että yleisesti ottaen informanttien tietoisuus Härmän murteeseen kuuluvista piirteistä oli varsin hyvää: tämän suppeankin informanttijoukon vastauksista löytyi ryhmänä monipuolinen kattaus murteen ominaispiirteitä. Useampia mainintoja saivat esimerkiksi ruotsin kielen vaikutus ja sieltä tulleet lainasanat sekä Etelä-Pohjanmaan murteeseen olennaisena osana kuuluvat piirteet *r* yleiskielen *d*:n vastineena ja verbivartalon *e*:n labiaalistuminen. Informanttien käsitykset Härmän murteesta ja asenteet murretta kohtaan olivat pääsääntöisesti positiivisia, eikä vastauksista löytynyt yksiselitteisesti negatiivisiksi tulkittavia kuvauksia. Murteen kuvailu esimerkiksi ainutlaatuiseksi ja lainatuksi kertoo myös informanttien murretietoisuudesta. Pääosin informantit eivät lukeneet itseään murteen puhujien joukkoon, ja monet mainitsivat käyttävänsä murretta vain hyvin satunnaisesti. Murteen puhujina informantit pitivät vanhan sukupolven edustajia ja ihmisiä, jotka ovat asuneet Härmän alueella pitkään.

Keskustelutallenteen perusteella puolestaan selvisi, että murteella on informanttien puhekiellessä suurempi edustus kuin mitä he itse ajattelevat. Kyselyvastauksissa neljä viidestä informantista mainitsi, että heidän puheessaan esiintyvä murteellisuus on lähinnä yksittäisten murre sanojen käyttöä. Keskustelun aikana varsinaisia murre sanoiksi laskettavia sanoja esiintyi kuitenkin vain yksi, mutta sen sijaan informanttien puhe sisälsi monentyyppisiä murrepiirteitä. Rungas edustus oli esimerkiksi avartuneilla diftongeilla, loppuheittoisella *s*-inessiivillä sekä vaihteluttomalla *tt*-yhdistelmällä yleiskielen *ts*-yhdistelmän vastineena. Informanttien välillä oli kuitenkin suuria eroja murrevarianttien esiintyvyyden yleisyydessä ja erilaatuisten piirteiden edustuksessa. Ainakin tämän viiden informantin muodostaman joukon perusteella onkin siis todettava, että samaa ryhmää edustavien yksilöiden väliset erot voivat olla vähintään yhtä suuria kuin eri murrealueita edustavien ryhmien väliset erot.

Erilaisia jatkotutkimusmahdollisuuksia vastaavanlaiseen kansandialektologiseen tutkimukseen on runsaasti. Etelä-Pohjanmaan ja tarkemmin Härmän murteen tutkimusta voisi jatkaa toteuttamalla vastaavanlaisen tutkimusasetelman laajemmalle informanttien joukolle. Tutkimusta voisi myös toisintaa esimerkiksi vaihtamalla informanttien sosiaalisia taustamuuttujia, kuten ikää tai

koulutustaustaa. Tutkia voisi tarkemmin myös sitä, minkälaisista tekijöistä johtuu yhden puheenvuoron sisällä tapahtuva variaatio tietyn piirteen esiintyvyydessä eli miksi jotkin mahdollisuudet toteutuvat murteellisina, mutta toiset yleiskielisinä tai yleispuhekielisinä saman puheenvuoron aikana. Käytännössä valitettavasti melko mahdotonta, mutta erittäin mielenkiintoista, olisi tehdä pienimuotoista reaaliaikatuutkimusta samojen informanttien parissa. Havaintoja voisi tehdä heidän asenteissaan ja tietoisuudessaan sekä puhekielessään tapahtuvasta muutoksesta eri elämänvaiheiden varrella, esimerkiksi jatko-opintojen suorittamisen jälkeen, aikuisuudessa ja vanhuudessa. Variaatioita samantyyppisestä tutkimuksesta voisi tehdä myös keräämällä aineistoa informanttien puhekielestä erityyppisissä tilanteissa tai muilla aineistonkeruumenetelmillä, kuten perinteisillä haastatteluilla.

On tärkeää ottaa huomioon, että tutkielmani aineisto on suppea ja informanttien määrä pieni. Tästä syystä aineisto antaa ensisijaisesti tietoa vain kyseisten informanttien henkilökohtaisesta puhekielestä, asenteista ja tiedoista. Toisaalta tutkimukseen osallistuneiden informanttien voi katsoa ainakin jokseenkin edustavan härmäläisiä ikätovereitaan, sillä kyseessä on loppujen lopuksi melko pieni ja tiivis ihmisryhmä, jonka jäsenet ovat pitkälti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja joiden ympäristöön ja siten idiolektin muodostumiseen vaikuttavat samat asiat, kuten muu ympäröivä kieliyhteisö, heidän seuraamansa populaarikulttuuri ja media sekä heidän käyttämänsä sosiaalisen median kanavat.

Keskusteluaineiston kohdalla on huomioitava, että aineistona toiminut tallenne on vain erittäin pieni otos siitä puhekielestä, jota informantit tuottivat tallennushetkellä. Vaikka tallennustilanne oli suhteellisen rento ja keskustelijat tunsivat toisensa entuudestaan, tilanteen epätavallisuus ja pelkkä tietoisuus tutkijan ja kameran läsnäolosta väistämättä vaikuttavat tilanteen rakentumiseen ja informanttien kieleen. Koska osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista ja informantit tiesivät tutkimuksen aihepiirin ennen osallistujiksi ilmoittautumista, on mahdollista, että informanteiksi päätyi opiskelijoita, jotka kokivat, että heillä on erityistä sanottavaa ja tietoutta murteestaan. On siis mahdollista, että tulokset olisivat ainakin jokseenkin erilaisia, mikäli tutkimus olisi tehty satunnaisesti valikoidun opiskelijajoukon tai kaikkien Härmän lukion täysi-ikäisten opiskelijoiden parissa. Koska olen litteroinut ja analysoinut keskusteluaineiston manuaalisesti omien aistieni varassa, inhimillisten erehdysten todennäköisyys on suuri ja siten tulokset eivät ole absoluuttisen varmoja. Tutkimukseni ja sen tulokset ovat tapauskohtaisia ja vaikka ne antavat tietoa kyseisistä informanteista – ja mahdollisesti suuntaa myös laajemman joukon murreasenteista ja -tietoisuudesta – pidemmälle meneviä yleistyksiä ei näin suppean aineiston pohjilta voi tehdä. Tutkimukseni tuloksineen onkin vain pieni pala ja lisäys osaksi laajempaa kansandialektologien tutkimusten kokonaisuutta.

Lähteet

- HIRSJÄRVI, SIRKKA – REMES, PIRKKO – SAJAVAARA PAULA 2009 [1997]: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA – HURME, HELENA 2018 [2000]: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- IKOLA, OSMO 1972: Kirjakieli ja puhekieli, yleiskieli ja murre. – *Sananjalka* 14 (1) s. 16–26.
- KURKI, TOMMI 2005: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1036. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KURKI, TOMMI – MUSTANOJA, LIISA 2020: Haastattelu aineistonkeruun metodina sosiolingvistiikassa. – Milla-Luodonpää Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne & Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. s. 274–312. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- LAPPALAINEN, HANNA 2018: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 964. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- LAUROSELA, JUSSI 1913: *Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta. I konsonantit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- LEHIKONEN, LAILA 2005: *Suomea ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu*. Helsinki: Finn Lectura.
- LEIVISKÄ, MATTI – MANTILA, HARRI 2017: Onko Etelä-Pohjanmaan murteessa rautakautisia jälkiä? – *Virittäjä* 121 (2) s. 74–101.
- LYYTIKÄINEN, ERKKI – REKUNEN, JORMA – YLI-PAAVOLA, JAAKKO 2013: *Suomen murrekirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 (3) s. 322–346.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisen murreasenteista. – *Sananjalka* 44 (1) s. 86–109.
- 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Tohtorinväitöskirja. Tampereen yliopisto. Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseurauhankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 133. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – LAPPALAINEN, HANNA 2020: Sosiolingvistiikka. – Milla-Luodonpää Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne & Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. s. 864–895. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 111 (1) s. 24–55.
- RAPOLA, MARTTI 1990 [1947]: *Johdatus suomen murteisiin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- SMS = Suomen murteiden sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201110. https://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=hätä&sms_id=SMS_6c134c60d6667baf754c3d1624335eee. (12.4.2023).
- TIITTULA, LIISA – NUOLIJÄRVI, PIRKKO (toim.) 2016: Puheesta tekstiksi. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1424. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI ANNELI 2018 [2002]: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1224. Helsinki: Hakapaino Oy.
- 2016: Murtuvat murteet ja murreasenteet. – Irina Piippo, Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen (toim.), *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. s. 69–89. Helsinki: Art-House.
- VANHATALO, ULLA – VEHKALAHTI, KIMMO 2020: Kysely. – Milla-Luodonpää Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne & Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. s. 240–273. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- WIIK, KALEVI 2006: *Sano se murteella: Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan?* Tampere: Pilot-kustannus.

Liite

Liite 1. Sähköisen kyselyn näköisversio.

Härmän murre

Tämän kyselyn avulla kartoitetaan härmäläisten nuorten mielipiteitä ja käsityksiä Härmän alueella puhuttavasta murteesta. Vastauksia hyödynnän kandidaatintutkielmassani. Vastaaminen on vapaaehtoista ja sinun tulee olla täysi-ikäinen voidaksesi vastata kyselyyn. Kyselyyn voi vastata tietokoneella tai mobiililaitteella ja vastaaminen vie noin 15–20 minuuttia. Vastauksilla ei ole maksimipituutta ja voit mielellään antaa konkreettisia esimerkkejä. Huomioi, että palauttamalla lomakkeen suostut vastaustesi tutkimuskäyttöön. Vastaaminen on anonyymiä. Kiitos vastauksistasi!

* Pakollinen

1. Asun nykyisen Kauhavan alueella. *

Kyllä

Ei

2. Oletko aina (tai suurimman osan elämästäsi) asunut nykyisen Kauhavan alueella? *

Kyllä

Ei

3. Sukupuoli *

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua vastata

4. Kuvaile Härmässä puhuttavaa murretta (esimerkiksi adjektiivein). *

Kirjoita vastaus

5. Ketkä (millaiset ihmiset) puhuvat Härmän murretta? *

Kirjoita vastaus

6. Mitä sanoja tai sanamuotoja kuuluu mielestäsi Härmän murteeseen? *

Kirjoita vastaus

7. Käytätkö itse Härmän murretta puhuessasi? (Voit arvioida sitä, kuinka paljon murrepiirteitä mielestäsi esiintyy omassa puhekielessäsi.) *

Kirjoita vastaus

8. Vastauksiani saa käyttää kandidaatintutkielmassa. *

Kyllä

Ei

Lähetä
